

TRAKTAT O POSTU ŠEST DANA MJESECA ŠEVVALA HADŽI MUSTAFE PRUŠČAKA

S obzirom da smo u prošlom broju *Anala* GHB biblioteke objavili, u prevodu, *Traktat o vrlinama džemata* od hadži Mustafe Pruščaka ¹ već smo tada naumili da to isto učinimo i sa njegovim kratkim traktatom *O postu šest dana ševvala* koji se nalazi u manuskriptu neposredno iza spomenutog traktata. Budući, koliko nam je poznato, ništa novo nije objavljeno nakon izlaska posljednjih *Anala*, naše čitaoce upućujemo na taj izvor u kome smo detaljno naveli sve što je kod nas napisano o ovom autoru, kao i prevod njegovih djela.² Naravno, sa objavljivanjem prevoda ovog kratkog traktata osvjetljavamo još jedan momenat Pruščakovog rada i njegove zaostavštine, sa čime se, takođe, neće stati. On je zaslužio da se svestrano prouči i valorizuje njegovo djelo u čemu je do sada, učinjen dobar korak, zahvaljujući svima onima koji su se bavili životom i djelima ovog našeg učenjaka.

Sama tema o postu šest dana ševvala nije od onih bitnih i temeljnih za raspravu jednog učenjaka kakvog je profila bio Pruščak. Vjerovatno, da je njemu, kao muftiji i alimu postavljeno takvo pitanje, pa je on u obliku rasprave dao svoje tumačenje o postu šest dana ševvala utemeljujući je na dostupnim izvorima i iznoseći mišljenja znamenitih autoriteta. Nije zaobišao i lični stav, što je vrlo bitno u sagledavanju njegove preciznosti, principijelnosti i naučničke kritičnosti.

Poslanik, a.s. je preporučio post nekih dana izvan ramazana, među kojima je i post šest dana ševvala, mjeseca koji nastupa odmah iza ramazana. Mjesec ševval je prvi hadžski mjesec. „Hadždž je u određenim mjesecima.“ (El-Bekara, 197) Još su od hadžskih mjeseci: zu-l-ka'de i zu-l-hidždže.

Poslanik, a.s. je izrekao više hadisa o postu u mjesecu ševvalu, od kojih neke navodi i Pruščak u svom traktatu. Shodno izvorima i mi bismo

1) Muharem Omerdić, „Trakta o vrlinama džemata hadži-Mustafe Pruščaka“, *Anali, Gazi Husrev-begova biblioteka*, Sarajevo, 1987, knj. 13-14, str. 68-84.

2) Ibid, str. 68-70, posebno uvodni dio teksta sa notama od 1-19.

nešto više htjeli reći u ovom kratkom uvodu, kako bismo na taj način doprinijeli boljem razumijevanju ovog Pručakovog traktata.

Ebu Ejjub prenosi da je Poslanik, a.s. rekao: „Ko isposti mjesec ramazan, a potom posti još šest dana ševvala, računaće mu se kao da je postio cijelu godinu dana.“ (Muslim, Tirmizi, Ahmed, Ibn Madždže)

Džabir i Sevban prenose da je Vjerovjesnik, a.s. rekao: „Ko posti ramazan i šest dana nakon bajrama, upotpunjuje godinu. Ko uradi dobro, nagrada mu je deseterostruka.“ (Ahmed i Ibn Madždže)

Prema navedenom hadisu, ramazanski post vrijedi posta deset mjeseci, a šest dana ševvala dva mjeseca, čime se upotpunjuje godina dana.

„Post šest dana ševvala vrijedi kao post dva mjeseca“, veli se u hadisu koji je zabilježio Nesaija.

Hadis zabilježen u Muslimovoj zbirci daje još šire značenje: „Ko isposti ramazan i još šest dana u mjesecu ševvalu biće nagrađen kao da je postio cijeli život.“

U navedenim hadisima je dokaz o valjanosti posta šest dana mjeseca ševvala (mustehab), nakon prvog dana bajrama u kome je zabranjen post, odnosno čije je nepoštenje dužnost (vadžib). Od drugog ševvala pa dalje može se postiti dan iza dana, neprekidno, ili sa prekidima u toku tog mjeseca. Post od drugog do sedmog ševvala, neprekidno, smatra se boljim, mada ima i oprečnih mišljenja. I jedna i druga vrsta posta, neprekidni i postepeni, u skladu je sa Sunnetom i tekstom hadisa. Taj šestodnevni post nije određen kojim danima, što znači da je dato na volju postaču kada će početi postiti, a kada će prekid praviti.

Ibn Qudama u *Al-Mugni* navodi da je post šest dana ševvala mustehab po stavu većine učenjaka, oslanjajući se na hadise koje prenose Ebu Ejjub i Sevban. Kod Šafije i Ahmeda ti hadisi su osnovni dokaz. Da je mustehab spomenuti post zastupaju još: zahiriye, Muslim, Ebu Davud, An-Nawawi i dr.

Drži se odabranim mišljenje Abu Hanife, kao što stoji u *Ad-Durri* i glosama na ovo djelo, da je post ovih šest dana kao dodatak ramazanu mekruh, što bi vodilo ugledanju u kršćane, koji su obaveznim dužnostima pridodavali i one neobavezne. Ko ne smatra to pripajanjem ramazanskom postu, nema štete da ga pusti izuzev ako bi postio i prvi dan, što je zabranjeno. (*Al-Hidaya, An-Nawazil, Al-Wâqi'ât, Al Muhit, Az-Zehîre* i dr.)

Al-Hasan ibn Zijad ne smatra pokudenim post šest dana mjeseca ševvala i kaže: „Dovoljno je prvi dan bajrama ne postiti i time ovaj post rastaviti od ramazanskog.“

Glavnina učenjaka kasnijih generacija (halef) ne smatraju štetnim ovaj

post, ali se razilaze oko vrijednosti i prioriteta, odvojenog ili uzastopnog. (*al-Gâya*)

Abu Jusuf ovaj post smatra mekruhom, mada se oko njegovog obrazloženja daju različite ocjene. Imami Malik, takođe, ovaj post smatra mekruhom i, kako ističe u *Muwattau*, nije vidio da ovaj post praktikuju najbolji učenjaci i šerijatski pravnici njegovog doba, niti je obaviješten da je to praktikovao neko od prve generacije muslimana (selef). Učenjaci ovaj post drže mekruhom zbog toga što su se bojali novotarija i priljepaka vjcri, pošto je postojala bojazan da u kasnijim generacijama ne dođe do potpunog spajanja tog posta sa ramazanskim, naročito od strane neznalica, onih koji ne znaju pravu svrhu ovog posta i popustljivih učenjaka. Ipak, pretežno, oni koji poste, učenjaci za njih nalaze niz olakšica. Malikov stav An-Nawawi (Al-Madžmu'a), Ibn Qudama (*Al-Mugnî*) i Ševkânî (*Nejlu-l-awtâr*) drže slabim.³

Risala fi sawm as-sitti min šawwâl nalazi se u rukopisnom kodeksu od pet djela koji se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu pod br. R-761. Djelo je pisano rukom autora (autograf) krupnijim neshom, papir je tamniji, povež poluplatneni, solidno očuvan. Ovaj traktat se nalazi na dvije stranice, L. 4-5, fol. 5b - 6a.⁴

Traktat o postu šest dana mjeseca ševvala

Fol. 5b

U ime Allaha, Milostivog, Samiolosnog!

Hvala Allahu, uzvišenom Vladar, Savršenom, kome niko nije sličan, ni prilika.

Neka je blagoslov i mir na vjerovjesnika Muhammeda, posjednika plemenitih osobina i ugodna govora, i na sve njegove drugove koji su bili ustrajni u ibadetima i postu u raznim situacijama.

Znaj da je autor djela *At-Tanwîr*⁵ u poglavlju O postu rekao: „Lijepo je

3) Vidi, *Al-Fatâwâ al-islamiyya min Dari al-iftâ al-Misriyya*, Kairo, 1980, I, str. 99-100; HAK, „Suzdržavanje u ševvalu i drugim mjesecima“, *Preporod*, 17/1986, br. 11, str. 3; Jusuf Ramić, „Važnost i značaj mjeca ševvala“, *Preprood*, 20/1989, br. 10, str. 1.

4) Opis rukopisa vidi, Kasim Dobrača, *Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa*, GHB biblioteka, Sarajevo, 1979, II, str. 601.

5) Muhammad ibn 'Abdullah ibn Ahmad at-Timurtâšî al-Gazzî al-Hanafî, um. oko 1007/1598. Puni naslov djela je *Kitabu Tanwiru al-absâr wa džami'u al-bihâr*, iz područja hanefijskog fikha, sažeto i kratko, ali je poznato i vrijedno, jer je pisac uspio u njemu obraditi mnoga važna pitanja. Služio je kao podesan podsjednik i priručnik kadijama i muftijama. (Vidi, K. Dobrača, ibid, str. 548.)

šest dana ševvala provesti u postu, ne posteći dan za danom.“⁶ Objašnjavajući svoju misao istakao je da nije pokuđeno spomenute dane postiti i bez prekida o čemu postoje autoritativna mišljenja. Navedenom je oprečan stav Abu Jusufa,⁷ kako se navodi u *Al-Havî*.⁸ Postiti dan za danom je mekruh ako je time obuhvaćen bajram sa pet dana poslije njega, a ako se ne posti bajram onda taj post nije mekruh, već je sunnet i mustehab, kako se o tome izjasnio Ibn Kamāl.⁹

U *Al-Fatâwâ az-Zahîriyya*¹⁰ naveden je stav Abu Hanife¹¹ da je navedeni post mekruh (pokuđen), spojen sa ramazanom ili rastavljen. Abu Jūsuf je rekao: „Oni (ashabi) su držali pokuđenim postiti (neposredno) iza ramazana, bojeći se da ne dođe do spajanja tog posta sa onim postom koji je stroga dužnost.“

Prenosi se da je Malik,¹² neka mu se Allah smiluje, rekao: „Nisam vidio ni jednog učenjaka (šeri'atskog pravnika) da posti ove dane, niti smo obaviješteni da su takav post (u ševvalu) praktikovali iz generacije selefa.“¹³

6) U hadiskim zbirkama od Ahmeda i Muslima navodi se hadis od Abu Ayyuba al-Ansarija da je Vjerovjesnik kazao: „Ko posti ramazan i nastavi još šest dana ševvala kao da je postio cijelu godinu, neprekidno.“ Hadis je u osnovi slab (daif), ne u smislu da ta njegova slabost proističe iz samog čina posta, ili primjera postenja, jer se to dvoje ni u kom slučaju ne može izjednačiti. (Bilješka na fol. 5b) Darimi bilježi hadis od Sawbâna da je Vjerovjesnik rekao: „Post desetog mjeseca i šest dana od mjeseca iza njega, računa se kao post cijele godine“, tj. post ramazana i šest dana ševvala. (Ed-Darimî, *Sunan*, Bejrut, nedatirano, II, str. 21.) Prednji hadisi su učenjacima šafijskog mezheba, zatim Ahmeda, Abu Davuda i dr. dokaz valjanosti posta šest dana ševvala, suprotno stavu Abu Hanife. Imam Malik veli u *Muwattau*: „Nisam vidio ni jednog učenjaka da posti ove dane.“

7) Abu Jūsuf Ja'qub ibn Ibrahim ibn Habib al-Ansârî (113-183/731-799), autoritet u hanefijskoj pravnoj školi. Za vrijeme trojice halifa bio je vrhovni kadija (Qadu al-quḍât). On je razradio učenja Abu Hanife. Kapitalno mu je djelo *Kitabu al-Ilaradz*. (Al-Mawsu'a al-fiqhiyya, Kuvajt, 1984, I, str. 339.)

8) Pisac nam ne navodi kompletan naslov djela tako da nam preostaje da nagađamo na koje je mislio. Pod navedenim naslovom postoje tri djela: prvo, *Al-Hawî as-Sagîr* od Nadž muddina 'Abdul-gaffara ibn 'Abdulkerima al-Qazvinîja aš-Šafîje, um. 665/1266. (Dob., II, 430) drugo, *Al-Hawî al-Kabîr* od Abu al-Hasana 'Alîja ibn Muhammada al-Habiba al-Mâwardîja al-Basrîja, um. 450/1058., šafijski fakih (Dob., II, 163), treće, *Al-Hawî al-quḍî fî al-furu'i* od Al-Qâdîja Džamaluddina Ahmada ibn Muhammada Sa'îda ibn Nûha al-Qabisîja al-Gaznâwîja al-Hanâfîja, um. 593/1197. (Dob., II, 894)

9) Ahmad ibn Sulajman Šamsuddîn ibn Kamâl-paša (Kamâl-paša zâde), um. 940/1533.

10) *Al-Fatâwâ az-zahîriyya*, napisao Zahîruddin Abu Bakr Muhammad ibn Ahmad al-Qâdî al-Buhârî al-Hanafî, um. 619/1222. (HH; II, 1226).

11) Abû Hanîfa Nu'mân ibn Sâbit, um. 150/767.

12) Malik ibn Anas, um. 179/795.

13) Prve tri muslimanske generacije: ashabi, tabi'îni i atbâu at-tabi'îni.

Od Abu Jūsufa se prenosi da je kazao: „Ne volim da odmah iza ramazana nastavim post i da ne napravim pauzu“, mada je i jedna i drugi način dopušten.

Svi hadisi koji govore o postu šest dana ševvala nemaju vjerodostojan put prenosa, tvrde oni koji ne odobravaju ovaj post. Tako je navedeno u *Komentaru Tuhfe* od Al-Ebyârija,¹⁴ neka mu se Allah smiluje,

U traktatu *Al-Mute'alliqa li sawmi as-sitti*¹⁵ prenosi se da je Malik smatrao pokuđenim post šest dana ševvala u bilo kom pogledu, te tvrdio da su to u praksu uvele neznalice i da je svaki hadis koji se prenosi o tome apokrifan.

U glosi *Idâhu islâh* od Ibn Kemala navodi se: Ovo je dokaz da je spomenuti post pokuđen za obične ljude, a ne za učenjake, jer kasniji naši učitelji to nisu smatrali ružnim.

Abu Hanifa je držao pokuđenim post neposredno iza ramazana kao i nakon dnevne pauze. Tako je navedeno u *Az-Zahiretu*.¹⁶

U *Komentaru An-Niqâya* od Al-Qarija,¹⁷ Allah mu se smilovao, stoji da kod nas (hanefija) i kod Šafije, Allah mu se smilovao, nije pokuđeno (mekruh) da iza bajrama uslijedi post šest dana ševvala, dok je to, po stavu Malika, pokuđeno. On prenosi mišljenje Abu Hanife i Abu Jusufa da takav post može izazvati sumnju u one koji ga poste da se ugledaju u sljedbenike Knjige i dodaju nešto farza a ugledanje u njih je zabranjeno.¹⁸

Prema općeprihvaćenom mišljenju generacija kasnije uleme u postu šest dana ševvala nema ništa loše, s tim, što su se razišli u mišljenju oko kontinuiteta posta nakon ramazana. Dio njih smatra da je post u kontinuitetu sa ramazanom bolji, pozivajući se na Vjerovjesnikove riječi: „... a potom posti još šest dana ševvala.“ Drugi, opet, smatraju da je bolje napraviti prekid između ramazanskog i ševvalskog posta.

U komentaru *'Ajnu al-'ilma*¹⁹ od Al-Qarija i u *Al-Ihya as-sahihu*²⁰ navodi se da je neprekidni post (sawm ad-dahr) nepreporučljiv iz dva razloga: prvo, što neće mrsiti dva bajrama i ayyam at-tašriq (11, 12 i 13 zu-l-

14) Fajd ibn Mubârak, um. 1016/1607.

15) Nismo mogli utvrditi djelo pod ovim naslovom. Vjerovatno se radi o poglavlju iz nekog djela čiji naslov autor nije spomenuo.

16) Pod ovim nazivom se spominje više djela, zbog čega tačno nismo mogli odrediti sa kojim se od njih Prušćak služio. (HH, I, 823-824)

17) 'Ali ibn Sultan Muhammad al-Qârî, um. 1014/1605. (HH, II; 1972)

18) Židovi i kršćani.

19) Kao pod br. 17.

20) Autor vjerovatno misli na *Ihyau 'ulûm ad-dîn* od Al-Gazalija, um. 505/1111. Pod navedenim naslovom se ne spominje ni jedno djelo.

hidždžeta), a to je kontinuirani godišnji post,

Fol 6a

i drugi, što ne upražnjava Vjerovjesnikov sunnet (praksu) ne jedući i ne pijući u nekim danima, pa tako post postaje teret za čovjeka, usprkos Allahovoj volji da Mu je draže da se koriste olakšice koje je On dao i činjenici da se i kroz to ispunjava Njegova odredba.²¹ Ukoliko u tom postu nisu prisutne navedene dvije stvari, a u trajnom postu nalazi zadovoljstvo za svoju dušu, neka posti. Taj post su praktikovali (neki) ashabi i (neki) u generaciji tabi'ina, u kom smislu postoji Vjerovjesnikova predaja koju prenosi Abu Musa al-Aš'âri:²² „Ko posti kontinuirani post u toku godine biće yaštićen u potpunosti od džhennema“, tj. neće mu biti mjesta u džhennemu. Ovaj hadis prenosi Ahmed,²³ Nesaija²⁴ u *Al-Kubrâ*,²⁵ Ibn Hibban,²⁶ a Abu 'Ali at-Tûsî²⁷ ga ubraja u kategoriju dobrih hadisa.

(Traktat) završio siromah ubogi, u ime slavljenog i uzvišenog Allaha, hadži-Mustafa ibn Muhammed ibn Muhammed al-Aqhisari, Allah im svi-ma darovao Svoj oprost. Neka je Allahov blagoslov na našeg Vjerovjesnika Muhammeda i na njegovu dobru i čestitu porodicu.

Završeno!

SUMMARY

TREATISE ON THE SIX-DAY FAST OF THE MONTH OF SHAWWAL BY HAJJ MUSTAFA PRUŠČAK

Hajj Mustafa Pruščak was a well-known Yugoslav scholar and *mufti* and an important representative of the Prusac school. His theological treatises aroused great interest and as a result of this considerable attention has recently been paid to his legacy.

In this number of the Annals of the Ghazi Husref-Bey Library the author has translated his treatise on the six-day fast of the month of Shawwal, which is a brief theological treatise on the six-day fast in the first of the three months of the *hajj*. In it he showed all his ingenuity, great knowledge of the problem and enviable insight into the literature of the time. Although the topic is not of great importance, he nevertheless devoted considerable attention to it, analysing all the aspects necessary for the understanding of this theological problem.

21) *Sijamu ad-dahr* ili *sijamu al-abad*, stlano postenje nije prepOručljivo zbog iscrpljivanja organizma (*Al-Buhari*, III: 153). Uz bajram je zabranjeno postiti.

22) Abu Musa al-Aš-'âri, veoliki sahabija, Poslanikov izaslanik u Jemenu i Adenu, namjesnik prve četvorice halifa u Basri i Kufi, jedan od arbitražnih sudija u sporu između Alije i Muavije, um. u Kufi 44/664. (*Al-Mawsu'a*..., ibid, str. 338)

23) Ahmad ibn Muhammad ibn Hanbal aš-Šaybânî, um. 241/855.

24) Abu 'Abdurrahân Ahmad ibn Šu'ayb an-Nasâi, um. 303/915.

25) Veća zbirka hadisa pod naslovom *As-Sunan al-Kubrâ* (Veliki Sunen). (Am, I, 57)

26) Abu Hatim Muhammad ibn Hibban at-Tamîmî al-Bustî.

27) Nismo mogli utvrditi identitet ove ličnosti.